

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

5 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 5, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 5, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. ТУРҒУНОВ Мурод Турсунбоевич

АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ДАВЛАТ БОШЛИҒИ ХИСЛАТЛАРИ

ҲАҚИДАГИ ҚАРАШЛАРИ 8

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

2. ҲОТАМОВ Ҳомид Сулаймонович

СЕНАТ ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА
ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....15

3. АДИЛКАРИЕВА Феруза Ходжимуратовна

КОНСТИТУЦИЯВИЙ СУД ҲАМДА ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ

НАЗОРАТИНИНГ ЎЗARO НИСБАТИ ҲАМДА МУТАНОСИБЛИГИ.....22

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

4. ТОШҚУЛОВ Жўрабой Ўринбоевич, МУҲАММАДЖОНОВ Жасурбек Жаҳонгир ўғли
ИСЛОМ ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА ФУҚАРОЛАРНИНГ ТАДБИРКОРЛИК БИЛАН ШУҒУЛЛАНИШ
ҲУҚУҚИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ 29

5. УЛУГБЕКОВ Баходир Абдасович

ШАЪН, ҚАДР-ҚИММАТ ВА ИШЧАНЛИК ОБРЎСИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ
ТАБИАТИ ВА ШАРТЛАРИ 42

6. YUSUPOV Sardor

ROBOTICS LEGAL CIVIL REGULATION IN UZBEKISTAN: PIONEERING A PATH FOR THE
FUTURE.....50

7. БАРЫШНИКОВА Линиза Наильевна

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ В ОБЛАСТИ ФИЗКУЛЬТУРЫ И СПОРТА В
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ 58

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

8. ZULFUQOROV Abduvaxob Abdumalik o'g'li

МАТО ИЗЛАРИНИ АНИҚЛАШ, ҚАЙД ЕТИШ, ОЛИШ ВА ТАВСИFLASH.....67

9. ABDULLAEV Rustam Kaxramanovich

СУД ЕКСПЕРТИЗА ТАДҚИҚОТИ УСЛУБЛАРИ ТИЗИМИДА ЕКСПЕРИМЕНТИНИНГ О'РНИ.....75

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

10. USMANOVA Surayo Bultakovna

XIZMATLAR SAVDOSI BO'YICHA BOSH KELISHUVIDA TURIZM:

SHARTNOMAVIY-HUQUQIY Tahlil.....81

11. АЛМОСОВА Шаҳноза Собировна

ЖСТНИНГ “МИЛЛИЙ РЕЖИМ” ТАМОЙИЛИ ВА УНИ ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИГА

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ 89

12. ШАРАПОВ Шухрат Шокирович

ТАЪЛИМ ОЛИШ ҲУҚУҚИНИНГ АСОСИЙ ТАЪРИФЛАРИ..... 96

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

13. ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

ЮРИДИК ХИЗМАТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ОРГАНЛАРИ

ТИЗИМИДА ТУТГАН ЎРНИ 103

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

Адлия вазирлиги қошидаги Юристар малакасини ошириш маркази
кафедра мудир, юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

ЮРИДИК ХИЗМАТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ОРГАНЛАРИ ТИЗИМИДА ТУТГАН ЎРНИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ФАЙЗИЕВ Х.С. Юридик
хизмат тушунчаси ва унинг давлат бошқаруви органлари тизимида тутган ўрни //
Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 5 (2023) Б. 103-110.

 5 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-5-13>

АННОТАЦИЯ

Мамлакатимизда муносабатларни ҳуқуқий тартибга солиш механизмларининг жадаллашуви давлат бошқаруви тизимида фаолият юритадиган юридик хизматлар фаолияти янада кучайишига туртки бўлди. Ушбу жараёнлар муҳимлигини англаб етган ҳолда, давлат норма ижодкорлиги ва ҳуқуқни қўллаш ишларига, хусусан, юридик хизмат фаолиятига алоҳида эътибор беришда давом этмоқда, зотан ушбу хизмат бўлмаса, ташкилий-ҳуқуқий шаклидан қатъий назар, ҳеч бир ташкилот самарали иш юрита олмайди. Юридик хизматнинг тўғри ташкил этилиши ва унинг томонидан ўз вазифаларини самарали бажарилиши кўп жиҳатдан давлат органи ва ташкилоти муваффақиятли фаолият юритиши учун муҳимлиги хусусида тушунча шаклланмоқда. Мақолада қонунчиликка риоя этишда давлат органлари ва ташкилотларининг норма ижодкорлиги, шартномавий-ҳуқуқий ва талабнома-даъво ишларини амалга оширадиган юридик хизматлар тушунчасини назарий-ҳуқуқий жиҳатдан очишга ҳаракат қилинган ҳамда мавзу доирасида юрисконсультлар ишининг муҳим жиҳатлари хусусида фикр мулоҳазалар юритилган.

Калит сўзлар: адлия органлари, юридик хизмат, юрисконсульт, давлат бошқаруви органлари, қонунийлик, қонун устуворлиги, норма ижодкорлиги, форпост, ҳуқуқий қонунийлик.

ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов
при Министерстве юстиции Республики Узбекистан,
доктор философии по юридическим наукам (PhD)

ПОНЯТИЕ ЮРИДИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ И ЕЕ РОЛЬ В СИСТЕМЕ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

АННОТАЦИЯ

Ускорения механизмов правового регулирования общественных отношений в стране явилось дальнейшим стимулом усиления юридических служб, функционирующих в системе государственного управления. Понимая важность этих процессов государство продолжает уделять особое внимание нормотворческой деятельности и правоприменению, в частности деятельности юридической службы, поскольку без этого подразделения ни одна организация, независимо от ее организационно-правовой формы, не может вести деятельность эффективно. В последнее время формируется понимание о том, что от правильной организации деятельности юридической службы и обеспечения эффективного выполнения ею своих обязательств, зависят успехи в деятельности государственного органа и организации. В статье предпринята попытка с теоретико-правовой точки зрения раскрыть понятия юридической службы, нормотворческой, договорно-правовой и претензионно-исковой работы государственных органов и организаций, осуществляемой юридической службой, а также в рамках темы высказано мнение о важных аспектах работы консультантов.

Ключевые слова: органы юстиции, юридическая служба, юрисконсульт, органы государственного управления, законность, верховенство закона, нормотворчество, форпост, правовая законность.

FAYZIEV Khayriddin

Head of the Department of the Lawyers' Training Center under the
Ministry of Justice, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

CONCEPT OF LEGAL SERVICE AND ITS STATE MANAGEMENT ROLE IN THE SYSTEM OF ORGANS

ANNOTATION

Acceleration of mechanisms of legal regulation of relations in our country has motivated the activity of legal services operating in the state administration system. Realizing the importance of these processes, the state continues to pay special attention to the creation of norms and law enforcement, in particular, to the activities of the legal service, without which no organization, regardless of its organizational and legal form, can work effectively.

In the conditions of modern political-legal and socio-economic development of Uzbekistan, the legal service is given one of the main places in the organizational structure of all state bodies and organizations, which is a separate legal subject combining the elements of private law and public law status. An understanding is being formed about the importance of the proper organization of the legal service and its effective performance of its duties for the successful functioning of the state body and organization. Moreover, from the point of view of the changes being implemented within the framework of historically significant administrative reforms in the state administration system, the legal service appears as the most important link in the processes of their legal provision. In the article, an attempt was made to open up the concept of legal services that implement legal services, which implement the law enforcement, legal services of state bodies and organizations in compliance with the law, and the important aspects of the work of jurisconsults were discussed within the topic.

Key words: justice bodies, legal service, jurisconsult, state administration bodies, legality, rule of law, norm creation, outpost, legal legitimacy.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) Бош Ассамблеясининг “Миллий ва халқаро миқёсда ҳуқуқ устуворлиги” номли резолюциясида давлатлар миллий миқёсда ҳуқуқ устуворлигини таъминлайдиган ва фаол равишда тарғиб этадиган муассасалар фаолиятини қўллаб-қувватлаши зарурати қайд этилган [1]. Шу билан бирга, БМТнинг “Юристар ролига доир асосий принциплар” да ҳам ҳуқуқ устуворлигини таъминлашда юристарнинг муҳим ўрни ва аҳамияти алоҳида эътироф этилган [2].

Ўзбекистонда инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлатнинг барпо этилиши қонун устуворлиги ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар самарали ижро этилишига асосланади. Миллий ҳуқуқий тизим негизини Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ташкил этади. Хусусан, Конституциянинг 14-моддасига кўра, давлат ўз фаолиятини инсон фаровонлигини ва жамиятнинг барқарор ривожланишини таъминлаш мақсадида қонунийлик, ижтимоий адолат ва бирдамлик принциплари асосида амалга оширади. Конституциянинг 15-моддасига мувофиқ Ўзбекистонда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларининг устунлиги сўзсиз тан олинади. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси мамлакатнинг бутун ҳудудида олий юридик кучга эга, тўғридан-тўғри амал қилади ва ягона ҳуқуқий маконнинг асосини ташкил этади... Давлат ва унинг органлари, бошқа ташкилотлар, мансабдор шахслар, фуқаролик жамияти институтлари ҳамда фуқаролар Конституция ва қонунларга мувофиқ иш юритадилар [3].

Мамлакатимизда қонунийлик принципнинг амалга оширилишини кафолатлайдиган давлат ҳокимияти органлари тизимини Ўзбекистон Республикаси Президенти¹, суд органлари, прокуратура ва адлия органлари ташкил қилади. Бунда адлия органлари ягона давлат ҳуқуқий сиёсатини юритиш, давлат бошқаруви органлари, хўжалик бирлашмалари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятида ҳуқуқни қўллаш амалиётини изчил ва бир хилда таъминлаш бўйича чораларни амалга оширишга масъулдир [4].

Мамлакатимиздасўнгги йилларда амалга оширилаётган сиёсий-ҳуқуқий ва ижтимоий-иқтисодий ислохотлар жараёнида давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятида қонун устуворлиги ва қонунийликни самарали таъминлашга алоҳида эътибор берилмоқда. Бироқ, яхши қонунларни қабул қилишнинг ўзи етарли эмас, уларни қатъий ва сўзсиз ижро этилишини таъминлаш лозим. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев қонун ижодкорлиги ва ҳуқуқни қўллашни такомиллаштиришнинг замонавий устувор йўналишларини белгилар экан “...Асосий масала – қонунларнинг мазмун-моҳиятини халқимизга ва масъул ижрочиларга ўз вақтида етказиш, уларнинг ижросини тўғри ташкил этиш ҳамда қонун талабларига қатъий амал қилишни таъминлашдан иборатдир”, деб қатъий таъкидлаган эди [5].

Шунингдек, давлатимиз раҳбари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси ва Сенати қўшма мажлисидаги нутқида, “...Ҳукумат қонун, фармон ва қарорлар ижросини тўғри ташкил этиб, амалга оширилаётган ислохотларнинг ҳар бир туман ва қишлоққа, ҳатто олис ва чекка ҳудудларгача етиб боришини таъминлаши зарур” [6], деб алоҳида қайд этди.

Мазкур долзарб вазифаларни самарали амалга ошириш, давлат органлари ва ташкилотлари, авваламбор, ижро ҳокимиятига тегишли бўлган давлат бошқаруви органлари тизимида ҳуқуқий иш сифати ва самарасини ошириш заруриятини талаб қилади. Бу эса, ўз навбатида давлат бошқаруви тизимида ҳуқуқий ишларнинг асосий ижрочиси бўлган юристар – юрисконсультлар, умуман, юридик хизматнинг, давлат органи ва ташкилоти таркибий тузилмаси сифатида фаолиятининг самарали ташкил этилишига ва уларга нисбатан талабларни кучайтирилишига олиб келди.

Юрист – бу юридик маълумотга эга бўлган, юридик билимли, қонунчиликни билувчи, уларни амалий фаолиятида қўллаш кўникмасига эга бўлган шахс [7, Б.10]. Инсоният

¹ Ўзбекистон Республикаси Конституциянинг 109-моддасига мувофиқ, Ўзбекистон Республикасининг Президенти фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига ривож этилишининг кафили ҳисобланади.

тарихидаги энг қадимги касблардан бири бўлган ҳуқуқшунос (юрисст) касби ҳуқуқ билан бирга пайдо бўлган ҳамда унинг аҳамияти ҳуқуқ аҳамияти ва унга нисбатан жамият ва давлатнинг муносабатидан келиб чиқиб ошиб борди. Бунда миллий ва халқаро ҳуқуқ нормалари ҳар доим мазкур жараёнга алоҳида таъсир кўрсатган [8, Б.7-10].

Бугунги кунда, жамиятда юристларнинг лавозими ва ихтисослигидан қатъи назар, ижтимоий мавқеи анча юқори [9, Б.42-43]. Юристинг ижтимоий роли айниқса, юридик нормаларга риоя қилиш ва бажаришга катта аҳамият бериладиган ҳуқуқий давлатларда кучайиб боради [10, Б.11]. Ҳозирда юристинг касбий фаолияти билан боғлиқ масалалар нафақат ҳуқуқий ҳамжамиятда, балки бошқа соҳаларда ҳам анча кенг муҳокама қилинмоқда. "... бугунги кунда юрист касбини танлаш, кундалик ҳуқуқий ишнинг мазмуни ва моҳияти, профессионал сифатида унга бўлган талаблар, унинг жамиятдаги роли ва ўрни, юристларнинг ўзлари, умуман олганда, жамият томонидан кам ўрганилган ва англаб етилмаган" [11, Б.11]. Бунда, тадқиқотчилар ҳаққоний равишда кўрсатиб ўтганидек "...юристинг касбий фаолиятида ушбу соҳа мутахассиси томонидан бажариладиган ишларнинг турига боғлиқ бўлмаган қуйидаги сифатлар ҳам устувор бўлиши керак: инсонпарварлик ва адолат, муаммоларни ҳал этишга давлат (глобал) нуқтаи назаридан ёндашув, қатъий фуқаролик позициясига эга бўлиш, юқори малака, айтилиши вақтда ушбу сифатлар ҳуқуқ ва ҳуқуқни қўллаш масалалари бўйича мустақил ва эркин қарор қабул қилишга кўмаклашиши шарт" [11, Б.8].

Давлат мустақиллигининг дастлабки кунларидан бошлаб Ўзбекистон Республикаси демократик давлат ва адолатли фуқаролик жамияти барпо этишни мақсад қилиб қўйди. Айнан ушбу тарихий даврдан бошлаб мамлакатда муносабатларни ҳуқуқий тартибга солиш механизмлари такомиллаштирила бошланди, бу эса юристларнинг иш ҳажми кескин ортишига ҳамда давлат бошқаруви тизимида юридик хизматлар мавқеининг кучайишига сабаб бўлди.

"Юрисконсулт" атамаси немис илдизларига эга ва немисча "*Juriskonsultus*" сўзидан олинган бўлиб, у эса, ўз навбатида лотинча "*Jurisconsultus*" – "қонунларни билувчи" маъносини англатади¹. Юридик адабиётда "юрисст" ва "юрисконсулт" терминларига тенглик аломатини қўйган ҳолда улар бир хил маънода қўлланиб келинади [12, Б.7].

Юрисконсулт муваффақиятли фаолият юритиши учун анча кенг ҳуқуқий билимларга эга бўлиши лозим, қонунчиликнинг турли соҳалари – фуқаролик, арбитраж, маъмурий, меҳнат, ижтимоий, уй-жой ва бошқа ҳуқуқ соҳаларига оид нормаларни нафақат билиши, балки уларни юксак маҳорат билан қўллаш олиши даркор [13, Б.57].

Шунингдек, ташкилот юрисконсултларининг қонунийлик, ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш ва давлат бошқаруви тизимида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўйича ҳуқуқий ишни амалга ошириш соҳасидаги кенг мажбуриятлар доираси, уларни юридик фаолият билан шуғулланадиган барча субъектлар ичидан ажратиш туради. Жумладан, давлат бошқаруви органлари юридик хизматининг асосий мақсади – ҳуқуқий ишда қонун устуворлигини таъминлаш, ҳуқуқларни ҳимоя қилиш, ҳуқуқ-тартиботни мустақамлаш ва ушбу субъектлар ходимлари томонидан ҳуқуқбузарликлар содир этилишини олдини олиш ("форпост") бўйича бевосита иш ҳисобланади. Суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, хусусан прокуратура органларидан фарқли ўлароқ, юридик хизмат бевосита давлат органи ва ташкилоти раҳбариятининг ҳуқуқий фаолияти жараёнида қонунийликни таъминлашга қаратилган. Бу эса, давлат органлари фаолиятида ҳуқуқбузарликларни олдини олишга оид ташкилий-услубий ишларда юридик хизматдан, аввало, профилактик йўналишда ишлашни талаб қилади. Юрисконсултларнинг малакали иштироки давлат органи раҳбарияти фаолиятининг ҳуқуқий мазмуни ва юридик ишончлилигини таъминлашга, шу жумладан тизим ичидаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга муҳим ҳисса қўшади.

¹ Замонавий немис юридик луғатида юрисконсулт тушунчаси ("Justitiar" ёки "Justiziar") "ҳуқуқий маслаҳатлар берувчи профессионал давлат хизматчиси ёки хизматчи (ходим)" деб таърифланади

Шу билан бирга, юридик хизматнинг назария ва амалиётда бир хилда номланиши ҳамда тушунилишини таъминлаш муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбекистон юридик энциклопедиясида юрисконсулт тушунчасига: “*Юрисконсулт* – давлат органлари, тижорат ва нотижорат ташкилотлар таркибида ҳуқуқий масалалар бўйича маслаҳат бериш вазифаси юклатилган шахс, лавозим”, дея таъриф берилган” [14, Б.566]. Таъкидлаш керакки, ушбу таъриф, юрисконсултнинг амалдаги қонунчиликда белгиланган ҳуқуқий мақоми ва функциялари моҳиятини тўлақонли акс эттирмайди ва шунинг учун қайта кўриб чиқилиши лозим. Ушбу таърифни шакллантиришда ташкилот фаолиятининг қонунийликни таъминлаш соҳасида юрисконсултнинг муҳим бўлган ролини ҳам ҳисобга олиш лозим.

Юридик адабиётда *юрисконсулт* – давлат ҳокимияти органлари, корхоналар (концерн, бирлашмалар), ижтимоий-маданий муассасалар, ташкилотлар, ҳуқуқий хизматнинг юридик бўлим (бюроси) бошлиғи, бош (катта) юрисконсулти, юрисконсулти лавозимида бўлган ходим [10, Б.72], деб таъриф берилган. Ф.Х. Отахоновнинг фикрича, юрисконсулт юридик мутахассислардан бири бўлиб, у давлат органлари, хўжалик бошқарув органлари, хўжалик юритувчи субъектлар (корхона, муассасалар ва ташкилотлар)да ҳуқуқий ишларни амалга оширади [9, Б.44]. Таниқли ўзбек ҳуқуқшунос олими Ғ.Абдумажидов эса корхона, муассаса, ташкилот ўзининг доимий ҳуқуқшуносига эга бўлгани унинг қонуний нуқтаи назардан фаолият юритишда нечоғлик аҳамиятли эканлигини таъкидлайди [15].

Ҳуқуқшунос олимлар томонидан *юридик хизматга* турлича таърифлар берилган. Жумладан, И.С. Шиткина *юридик хизмат* – “...бу ташкилот фаолиятини ҳуқуқий таъминлашни амалга оширувчи ва унинг ташкилий жиҳатдан мустақил таркибий тузилмасидир” [16, Б.83], деб таърифлайди. А.Н. Титиевский *юридик хизмат* – корхонада амалдаги қонунчиликка риоя қилиниши устидан назорат функциясини бажарувчи ва корхона раҳбари, маъмурияти ҳамда таркибий тузилмаларига қонунчиликни қўллаш билан боғлиқ масалаларни ҳал қилишда ҳуқуқий ёрдам кўрсатувчи корхонанинг мустақил функционал хизматидир [17], деб таъриф беради. А.Н. Чашин фикрича эса, *юридик хизмат* – бу корхонанинг хўжалик фаолиятини ҳуқуқий жиҳатдан таъминлашни амалга оширувчи, ўз фаолиятини амалдаги қонунчилик, халқаро ҳуқуқ нормалари, юридик бўлим (юридик хизмат) тўғрисидаги низом, таъсис ҳужжатлари ва бошқа локал норматив ҳужжатларга мувофиқ юритувчи алоҳида бўлинмадир [18, Б.8]. Юридик хизмат тушунчасига шунга ўхшаш таърифлар Л.Б. Щербачёва, В.П. Иванов ва А.Л. Мироновлар томонидан ҳам берилган [19].

Бироқ, Ф.Х. Отахоновнинг фикрича, юридик хизматга берилган юқоридаги таърифларда унинг тушунчаси тўлиқ очиб берилмаган [9, Б.47]. Ўзбек ҳуқуқшунос олими ушбу хулосасини қуйидагича асослайди: “...биринчидан, юридик хизмат нафақат ташкилот ёки корхонада, балки у давлат ҳокимияти ва бошқаруви, хўжалик бошқарув органлари, муассасаларида ҳам мавжуд; иккинчидан, юридик хизмат ҳар доим ҳам бўлим, департамент ёки бошқа номдаги таркибий тузилма сифатида фаолият юритмайди, штатдаги юрисконсулт ҳам унинг функцияларини бажариши мумкин; учинчидан, юридик хизматнинг фақат иккита йўналишдаги вазифаларини унинг тушунчасига киритилиши, унинг бошқа вазифаларини эътибордан четда қолишига олиб келади [9]”. Шу билан бирга, Ф.Х. Отахонов ўз хулосаларини қўшимча равишда тасдиқлаш учун, 2017 йилда қабул қилинган Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тўғрисидаги Низомда акс эттирилган юридик хизмат тушунчасини келтиради [20].

Ф.Х. Отахоновнинг мазкур хулосаларини қўллаб-қувватлаган ҳолда, юқорида олимлар томонидан юридик хизмат тушунчасини таърифлашда фойдаланилган айрим терминларни таҳлил қилишни мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз.

Жумладан, И.С. Шиткина томонидан юридик хизматга берилган таърифдаги “*ташкилот*” терминини анча кенгроқ, яъни “фаолияти умумий мақсадларга эришиш учун онгли равишда мувофиқлаштирилган инсонлар гуруҳи” сифатида тушуниш керак

[14, Б.444-445]¹. Таъкидлаш керакки, адабиётларда ташкилотларнинг типологиясини қуришда кўплаб ёндашувлар мавжуд, бироқ уларнинг барчаси ушбу категориянинг кенг тушунчасига (яъни, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, давлат ташкилотлари, хўжалик бошқаруви органлари, муассасалар) асосланади².

Бошқа бир ҳуқуқшунос олим А.Н. Титиевский *корхона* юридик хизмати тушунчасини ўзининг тадқиқот мавзусидан келиб чиқиб шакллантирган. *Корхона* тушунчасини бу ерда товарларни ишлаб чиқарадиган ва сотадиган, ишларни бажарадиган, хизмат кўрсатадиган юридик шахснинг ҳуқуқлари билан мустақил, ташкилий нуқтаи назардан алоҳида хўжалик юритувчи субъект сифатида кўриш мумкин³ [21].

Шу билан бирга, бизнинг назаримизда, юридик хизмат тушунчасининг қайд қилинган таърифлари россиялик муаллифлар томонидан ташкилотнинг таркибий бўлинмаси ҳисобланган “хизмат” тушунчаси бўлган тадқиқот мақсадлари асосида шакллантирилган. Шунинг учун кўриб чиқилган юридик хизмат тушунчасининг таърифларида ҳуқуқий иш субъекти бўлган юрисконсулт тилга олинмаган.

Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тушунчаси Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тўғрисидаги Низомда берилган [20]. Хусусан, Низомнинг 4-бандида “юридик хизмат – давлат органи ва ташкилоти фаолиятини ҳуқуқий таъминлаш мақсадида қонунчиликда белгиланган меъёр ва мезонларга мувофиқ мажбурий тартибда ташкил этиладиган ёки жорий қилинадиган мустақил таркибий тузилма ёхуд лавозим” деб таъриф берилган ҳамда юридик хизмат бевосита давлат органи ва ташкилотининг раҳбарига бўйсунishi қатъий белгилаб қўйилган.

Таъкидлаш лозимки, мазкур Низомга кўра, давлат органлари ва ташкилотлари деганда, давлат органлари, хўжалик бошқаруви органлари, давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари тушунилади, шунингдек бошқа ташкилотлар (*яъни тадбиркорлик субъектлари, нодавлат нотижорат ташкилотлар ва маъмурий ҳуқуқнинг субъекти бўлган бошқа хусусий шахслар*) учун Низомнинг талаблари тавсиявий хусусиятга эга [9, Б.48].

Юридик хизмат институтининг таҳлил қилинган хусусиятларини инобатга олган ҳолда давлат бошқаруви органлари юридик хизмати тушунчасига қуйидаги таърифни бериш мумкин, деб ҳисоблаймиз. *Давлат бошқаруви органлари юридик хизматлари* деганда, ўз фаолиятини қонунчиликка мувофиқ равишда, ҳуқуқни қўллаш амалиётида ҳуқуқий қонунийликни таъминлаш орқали, ходимларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг ҳуқуқий маданияти ва саводхонлигини ошириш, ҳуқуқий воситалар орқали давлат органининг мулкӣ ва бошқа манфаатлари ҳимоясини таъминлашга қаратилган ижро ҳокимиятининг таркибий тузилмаси тушунилади.

Давлат бошқаруви органлари юридик хизмати тушунчаси хусусида сўз юритар эканмиз, аввало, мазкур тузилмаларда юридик хизмат алоҳида субъект эмас, балки давлат бошқаруви тузилмаси, унинг таркибий қисми сифатида намоён бўлишини назардан қочирмаслик зарур.

¹ Ташкилот сўзи юнон сўзидаги “*ὄργανον*” “асбоб-усукуна” деган маънони билдиради. Ўзбекистон юридик энциклопедиясига мувофиқ, ташкилот – 1) кенг маънода, инсонлар, гуруҳларнинг меҳнат ва мажбуриятлар тақсимоти ҳамда бошқарув тузилмаси мавжудлиги асосида, у ёки бу вазифаларни ҳал қилиш учун бирлашиши; 2) фуқаролик қонунларига биноан, юридик шахслар (ЎЗР Фуқаролик кодексининг 39-моддаси). Ташкилотларнинг тижорат ва нотижорат шакллари мавжуд (ЎЗР Фуқаролик кодексининг 40-моддаси); 3) у ёки бу соҳада ички тартиб-интизомга асосланган мувофиқлаштирилган фаолиятни таъминлаш (масалан, йўл ҳаракатини ташкил этиш).

² Хусусан, миллий адабиётда тармоқ асосида фаолиятини амалга оширувчи ташкилотлар типологияси кенг кўрсатилмоқда: саноат-хўжалик, молиявий, мамурий, илмий-тадқиқот, таълим, тиббий, ижтимоий-маданий ва бошқалар.

³ Корхона” терминининг қисман синоними сифатида “фирма”, “компания”, “корпорация” каби сўзлар ишлатилади. Корхонанинг кенг тарқалган кўринишлари сифатида завод, фабрика, фермер хўжалиги, ишлаб чиқариш фирмаси ва бошқалар ишлатилади.

Бинобарин, давлат бошқаруви юридик хизмати асосий белгиларидан бири – бу алоҳида ташкилий бирлик эканлиги ҳисобланади. Қайд этилишича, ташкилий бирлик – бу юридик шахсининг муайян ташкилий қисмларидан иборат бўлиб, улар яхлит ҳолда, бир бутунликда ягона субъект сифатида мавжудлигини англатади [22, Б.183-184], [23], [24]. Давлат органи юридик хизмати тузилмаси алоҳида мустақил ҳолда мавжуд бўлмайди. Айни чоғда, давлат бошқаруви органи юридик хизматида бошқа таркибий тузилмаларига хос бўлмаган хусусиятлари мавжуд – бу унинг нисбатан мустақил фаолият юритиши ҳисобланади.

Мустақил фаолияти асосан давлат бошқаруви органи раҳбарияти ва юқори лавозимдаги мансабдор шахслари билан бўлган муносабатларда намоён бўлади. Юридик хизматнинг мустақиллиги ва бошқа таркибий тузилмалар учун татбиқ этилмайдиган ўзига хос жиҳатлари, шунингдек, қўйидагиларда ҳам намоён бўлади:

вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари, республика даражасидаги давлат органлари ва ташкилотлари юридик хизмати ходимлари лавозимга Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги билан келишилган ҳолда, туманлар ва шаҳарлар ҳокимликлари, шунингдек ҳудудий даражадаги давлат органлари ва ташкилотлари юридик хизмати ходимлари эса лавозимига Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия бошқармалари билан келишилган ҳолда тайинланадилар ва озод қилинадилар;

юридик хизмат штат бирликларини қисқартиришга ва уларни давлат органи ва ташкилотининг бошқа таркибий тузилмаларига қайта тақсимлашга йўл қўйилмайди;

юридик хизмат ходими ёхуд юрисконсулт лавозимида олий юридик маълумотга эга бўлган шахсгина ишлаши мумкин (яъни, давлат ташкилоти раҳбари истаган ходимни ишга олишига йўл қўйилмайди);

юридик хизмат ходими лавозимига биринчи марта тайинланган шахслар белгиланган тартибда адлия органларида стажировкадан ўтадилар;

давлат органи ва ташкилотининг юридик хизмати ходимларига мартаба даражалари берилади ҳамда кўп йиллик хизмат учун қўшимча тўлов ва устамалар қонунчиликда белгиланган тартибда тўланади.

Умуман олганда, давлат бошқаруви органи юридик хизмати ўз мақсади ва унга юкланган вазифалари, функцияларидан келиб чиққан ҳолда, таркибий қисми бўлган давлат органи бошқарув жараёнида фаол иштирок этиши лозим, бунда ҳуқуқнинг норматив (позитив) бошқариш функциясидан кенг ва самарали (таъсирчан) фойдаланиши шарт, зеро ушбу хизматнинг моҳияти кутилаётган (кўзланган) натижага қонунда белгиланган ҳуқуқий тартибот ва қоидаларга риоя этган ҳолда эришишни таъминлашда ифодаланади.

Демак, қонун ҳимоясида турар экан, юридик хизмат нафақат давлат органи манфаатларини, балки амалда бутун давлат ва жамият манфаатларини (замонавий юридик тил билан айтганда – оммавий манфаатларини) ҳимоя қилиб, мамлакатнинг айрим соҳалари (ижро ҳокимияти тармоқлари)да белгиланган мўлжал ва мақсадларига қонун доирасида эришиш устидан ҳуқуқий назоратни амалга оширади. Бундан ташқари, юридик хизматнинг давлат бошқаруви органи бошқа таркибий тузилмаларидан (бухгалтерия, молия, маркетинг, хўжалик ва бошқ.) ажралиб турадиган ўзига хос хусусияти шундаки, унинг фаолияти бир соҳа билан чекланиб қолмасдан, умумий тус касб этади, унинг зиммасига бошқарув органининг барча тармоқлари (бўлимлари, тузилмалари)да қонунийликни таъминлаш вазифаси юкланади.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, юридик хизмат фаолиятини ҳар томонлама илмий-назарий ўрганиш ва таҳлил қилиш, давлат бошқаруви органларида ҳуқуқий ишлар сифати ва самарадорлигини янада такомиллаштиришга қаратилган илмий тавсиялар ҳамда таклифларнинг ишлаб чиқилиши учун қўшимча имкониятлар яратиб беради.